

42. *Tertia cæremonia.* — *Quarta cæremonia.* — Tertia cæremonia additur in dicto cap. A nobis, 2, scilicet ut, finito Psalmo, oratio Dominica recitetur, quod facile est, neque aliam explicationem requirit. Subjungitur vero ibidem, ut etiam serventur alia consueta; hæc autem dicuntur esse (et potest esse quarta cæremonia) quidam versiculi, scilicet, *Salvum fac servum tuum, etc.*, cum oratione, *Deus cui proprium est, etc.*, argument. cap. Cum aliquis, 11, quæst. 3. Ex quo aliqui colligunt debere absolventem finita absolutionis forma introducere absolutum in Ecclesiam. Sed non constat illam cæremoniam esse in usu, licet sit apta ad effectum hujus explicandum. Neque in dicto cap. significatur post absolutionem introducendum esse eum, qui excommunicatus erat, in Ecclesiam, sed excommunicatum petentem veniam ad januam Ecclesiæ, in illam introducendum esse cum recitatione Psalmorum pœnitentiæ, ut ibi absolvatur. Unde Abbas, in cap. Cum desideres, de Sentent. excomm., num. 6, inquit: *Præstito juramento de parendo mandatis Ecclesiæ, introducatur in Ecclesiam cum Psalmo pœnitentiæ, etc.*

43. *Sub qua obligatione servandæ sint hæc cæremonia.* — De his ergo cæremoniis omnes auctores docent non esse de substantia hujus formæ, sed validam esse etiamsi omittantur, ut patet ex Sylvestro, Angelo, Cajetano, et aliis Summistis; Navarro, cap. 26, num. 8, et dict. cap. 4, de Pœnit., dist. 6, num. 54; et Covarr., cap. Alma, part. 4, § 11, num. 11. Addunt vero teneri in conscientia sacerdotem qui absolvit, eas non omittere. Non tantum in publica absolutione, sed etiam in occulta, quantum ad ea quæ commode fieri possunt. Et intelligunt, quando excommunicatio justa fuit et absolutio simpliciter datur; nam si excommunicatio fuit injusta, vel si solum datur absolutio ad cautelam, ex omnium sententia non est necesse cæremonias adhibere. Et idem dicunt, si absolvens non sit sacerdos, quia illa solemnitas videtur propria sacerdotalis muneris. Denique si necessitas urgeat, vel alia rationabilis causa intercedat. Sine illa vero aiunt non omitti has cæremonias absque culpa. Quod verum erit prudenter consideratis circumstantiis et consuetudine, quæ in hoc magnam vim habere potest; et secluso contemptu et scandalo non existimo posse hic intervenire peccatum mortale ob aliquam omissionem, quia res non est adeo

gravis, nisi fortasse, quando publica et solemnis absolutio danda esset ad Ecclesiæ satisfactionem.

DISPUTATIO XX.

DE NONNULLIS EXCOMMUNICATIONIBUS IN PARTICULARI, QUÆ AB HOMINE FERRI SOLENT.

Absolvimus ea, quæ ad generalem doctrinam de excommunicatione majori pertinent. Ex quibus definienda sunt omnia, quæ in singulis seu particularibus excommunicationibus desiderari possunt. Quapropter non sine apparenti ratione possumus hanc partem prætermittere, præsertim cum scientia ad individua non descendat, eo quod sint quasi per accidens, et in infinitum multiplicari possint. Quod sane in excommunicationibus ferendis præsertim ab homine, ipso usu satis constat. Nihilominus tamen, quoniam materia moralis utilior est applicata ad particularia, saltem ad aliqua, ideo de nonnullis excommunicationibus præcipuis, et quarum cognitio in præxi magis necessaria est, dicendum esse censuimus. Est autem excommunicatio vel ab homine, vel a jure. De priori dicemus breviter in hac disputatione; de alia, quæ fusior est, in sequentibus. Excommunicatio item ab homine frequenter est contra determinatam personam in particulari causa. Et de hac vel individuis ejus nihil possumus dicere, quia est res infinita, et nullis principiis comprehendi potest, præter ea quæ generaliter tradita sunt, et sufficiunt ad singulos casus definiendos. Alia item excommunicatio ab homine, quæ generalius fertur ad aliquid præcipiendum vel vitandum, diciturque generalis sententia, in multis æquiparatur statuto seu legi, licet in aliis differat, ut in superioribus declaratum est; hæc (inquam) excommunicatio etiam ferri potest propter varias causas vel actiones, quæ possunt in infinitum multiplicari, solumque materialiter differunt in ordine ad talem censuram. Ac propterea etiam in his, nec necessarium est, nec possibile per omnia individua discurrere. Duo tamen sunt ordinarii casus, quibus solent conscientia implicari, scilicet de excommunicationibus, quæ ferri solent ad restitutiones faciendas seu solvenda debita, seu propter debita non soluta, et de iis quæ feruntur ad denuncianda crimina, aut alia secreta revelanda, et ad ferendum testimonium,

vel prodendas scripturas, etc. Et ideo de iis duabus in particulari dicere visum est.

SECTIO I.

Utrum judices Ecclesiastici licite et valide possint pro causis temporalibus excommunicationem ferre.

4. *Ratio dubii.* — Ratio dubitandi est, quia excommunicatio est spiritualis pœna et medicina; ergo ad curationem animæ adhibenda est, et non ad temporalia incommoda resarcienda; nam hæc cura vindicandi aut resarciendi temporales injurias ad civilem potestatem per se spectat; ergo non possunt judices Ecclesiastici hoc titulo assumere gladium spirituale. Et confirmatur, quia alias licitum esset hoc modo excommunicationem ferre contra personam certam, et cognitam, ut contra Petrum, de quo constat furatum esse hanc vel illam rem, nisi illam restituit; consequens autem est contra communem usum. Sequela patet, quia non est major ratio, quando persona incerta est, quam cum est certa. In contrarium vero est usus Ecclesiæ ferendi hanc censuram ad hos fines, scilicet, ut restituantur ablata, solvantur debita, revelentur occulta, et similes, qui temporales sunt.

2. *Non est ex se malum pro temporalibus excommunicatione ferre.* — *Cum quibus circumstantiis hoc liceat.* — *Prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Suppono primo non esse per se malum, neque extra Ecclesiasticam potestatem ferre hanc censuram, eam ordinando aliquo modo ad prædictos fines. Hoc certissimum est; nam si hoc esset vel per se malum, vel extra Ecclesiasticam potestatem, esset in Ecclesia gravissimus quidam error in re ad mores pertinente, quod impossibile est. Deinde hoc colligitur ex Concil. Trident., sess. 25, cap. 3 de Reform., ubi et refert hanc consuetudinem esse in Ecclesia, ferendi excommunicationem monitionibus præmissis, *ad finem revelationis* (ut aiunt) *aut pro deperditis seu subtractis rebus*; et eam consuetudinem supponit honestam et justam esse, sobrie tamen, et magna circumspectione esse exercendam. Quapropter adhibitis quibusdam circumstantiis idem Concilium eam moderatur. Prima est, ut a nemine prorsus præterquam ab Episcopo tales excommunicationes decernantur. Existimo autem nomine Episcopi comprehendi etiam vicarium generalem Episcopi; nam quoties aliquid Episcopo conceditur, et non exprimitur, ut

per se, et non per alium faciat, intelligitur etiam per vicarium posse id efficere, ut in superioribus tactum est; sic enim unum et idem censetur esse tribunal, eademque jurisdictio vicarii, et Episcopi, juxta cap. 2 de Consuetud., in 6. Imo existimo sub ea voce comprehendendos esse Abbates, vel alios Prælatos exemptos, qui Episcopalem habent jurisdictionem, ut in simili dictum est in superioribus, tractando de jurisdictione ad ferendam censuram. Solum ergo excluduntur inferiores judices subordinati Episcopis, ut solent esse Visitatores, et aliqui Archipresbyteri, vel Archidiaconi, etc. Secunda conditio a Concilio posita est, *ut ex re non vulgari, causaque diligenter, ac magna maturitate per Episcopum examinata*, excommunicatio talis feratur; ejus vero rei ac causæ judicium vult Concilium esse positum in conscientia, et prudenti arbitrio Episcopi. Tertia est, ut quando fieri potest executio realis aut personalis, a tali censura absteineatur. *Si tamen facile locus esse non possit, tunc præmissis monitionibus, et durante contumacia ad talem excommunicationem procedatur.* Hæc Concilium ibi, quantum ad rem præsentem spectat. Ex quibus plane colligitur habere quidem Ecclesiam hanc potestatem, et licite illa uti, si ministri ejus prudentiam, et moderationem servent.

3. *Quæ sit causa legitima ferendi excommunicationem pro temporalibus.* — *Prima opinio.* — *Excommunicatio supponit peccatum antequam contrahatur.* — Superest vero explicandum, quæ sit legitima causa hujus censuræ, quæve propria ejus ratio, ut inde constet, quomodo temporalis causa possit esse finis ejus. Dixerunt ergo aliqui Episcopos non posse ferre hanc excommunicationem, nisi supposita aliqua gravi culpa in eo, contra quem fertur. Unde aiunt, si ille securus est in conscientia non peccasse mortaliter ante illam excommunicationem latam, nimirum non restituendo, aut non revelando secretum, securum etiam esse posse in conscientia, quod talem excommunicationem non incurrit. Quæ sententia fundari potest, quia supra diximus, excommunicationem ferri non posse, nisi propter mortale peccatum. Verumtamen sano modo intelligenda efficacia est. Duobus enim modis intelligi potest, esse necessarium præsupponi peccatum mortale (de hoc enim sermo est) ad hujusmodi excommunicationem. Primo, ut talis excommunicatio ab homine lata non possit ab

aliquo incurri, nisi prius aliquod mortale peccatum committat, transgrediendo Ecclesiasticum præceptum. Et in hoc sensu est res clara et indubitata ex dicto principio supra posito. Secundo potest esse sensus, excommunicationem hanc non solum priusquam contrahatur, sed etiam prius quam feratur etiam sub conditione, debere necessario supponere aliquod crimen, vel peccatum commissum in acceptione, vel retentione rei alienæ, vel in non manifestanda aliqua veritate, et excommunicationem ad hoc tantum posse ordinari immediate ut fidelis a tali peccato cesset, vel pro illo satisfaciatur. Et fundamentum esse potest, quia hæc excommunicatio ab homine est terminus fraternæ correctionis, juxta illud Matth. 18: *Si Ecclesiam non audierit*; correctio autem fraternæ supponit in proximo peccatum mortale, stricte loquendo de correctione, per quam fratrem lucratur, de qua est sermo, Matth. 18. Et confirmari hoc potest ex cap. Romana, de Sentent. excomm., in 6, in versio. *Caveant etiam ne tales sententiæ excommunicationis, sive specialiter, sive generaliter in aliquos pro futuris culpis, videlicet, si tale quid fecerint, vel etiam pro jam commissis sub hac forma, si de illis infra tale tempus non satisfecerint, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa, seu offensa præcesserit, etc.* Ergo, non præsupposita culpa, non potest Ecclesiasticus iudex ferre hanc censuram ad prædictum finem, seu, quod idem est, sub conditione illius.

4. *Non est tamen necesse ut semper ante sententiam latam peccatum sit commissum. — Refellitur quædam evasio. — Excommunicatio per accidens supponit crimen contra naturalem legem. — Verumtamen hæc sententia in hoc sensu explicata supponit excommunicationem hanc, ut ad prædictum finem ordinetur, non posse ferri nisi per modum correctionis prioris delicti, videlicet prius commissi quam Ecclesiasticus Prælati præceptum aliquod imposuerit. At hoc necessarium non est, neque ulla ratione fundatur. Nam, licet hæc censura utilis sit et efficax ad correctionem, non tamen est ille adæquatus finis ejus, sed etiam potest ordinari ad quamcumque obligationem implendam. Et hac ratione potest sub conditione imponi ante omnem transgressionem, sed ut transgressio non committatur, legique obediatur. Atque hoc modo fertur communiter per leges canonicas, et ferri etiam potest per præceptum hominis; sic enim dis-*

tinguitur excommunicatio pro futuris culpis, et pro præteritis cum aliquo respectu ad futurum; sic etiam iudices Ecclesiastici dum aliquem citant, excommunicant eum, si non compareat, ante quam censuram sub ea conditione latam nullum crimen supponitur. Si ergo in aliis rebus possint ita excommunicationem ferre, ergo et in præsentia materia idem poterunt ad prædictos fines, nullo etiam supposito crimine. Nisi fortasse quis dicat, non posse Ecclesiasticum iudicem in his rebus quidpiam præcipere, nisi supposita naturali obligatione illud ipsum faciendi, id est, non posse excommunicare eum qui non restituit, aut solvit debitum, nisi supponatur obligatio naturalis ex justitia ad restituendum, et idem cum proportionem de revelatione secreti. Sed licet hoc daremus, non oporteret supponi crimen commissum contra illam naturalem obligationem, quia fieri potest, ut nondum occurreret occasio, vel tempus, pro quo necessario est illa obligatio implenda ad culpam vitandam; imo potest accidere, ut terminus ille arbitrarius sit, et quod præcepto iudicis sub tali censura præfinitur; ergo non necessario supponitur mora cum culpa ante talem excommunicationem sic latam, potest ad eum finem ferri, ut talis mora non committatur, vel si commissa fuerit, statim censura incuratur. Et deinde falsum assumitur; nam Prælati Ecclesiastici interdum potest obligare in ea materia, et ad eum actum, ubi ex sola rei natura non oritur obligatio, ut in superioribus sæpe tactum est. Ergo etiam in hac materia, de qua agimus, poterit interdum ita obligare ad solvendum vel denunciandum, aut aliquid hujusmodi, etiam ubi ex sola rei natura non præcedit obligatio; quod in particulari magis constabit ex sequentibus. Si autem hoc potest, etiam poterit pro materiæ gravitate adhibere hanc censuram, ut majorem vim et efficaciam conferat suo præcepto, etiamsi nullum supponatur crimen. Quin potius, quando crimen supponitur contra naturalem legem, et ante Ecclesiæ præceptum, per accidens se habet ad excommunicationem, solumque est quasi occasio illius, quia excommunicatio quæ fertur ab homine, per se non fertur ad puniendum delictum ante præceptum ejus commissum, sed ad curandum illud et puniendam moram in illo, quia jam est contra præceptum ipsius iudicis; ergo, per se loquendo, non est necessarium supponi crimen ad ferendam censuram.

5. *Sola correctio fraternæ non est adæquatus finis excommunicationis. — Neque contra hæc procedunt motiva alterius sententiæ; jam enim ostensum est correctionem fraternam non esse adæquatum finem excommunicationis, et ideo ex verbis Matth. 18, nullum posse argumentum sumi. Cap. autem Romana, diminute refertur; nam verba sequentia potius confirmant sententiam a nobis propositam, ita scilicet: *Aut alia rationalis (quam in ipsis sententiis expriment) causa subsit.* Si ergo alia rationalis causa sufficit, etiamsi mora, vel culpa non præcesserit, absolute et simpliciter loquendo, necessarium non est, ut culpa præcedat. Et ideo etiam Concil. Trident. illis universalibus vocibus usum est: *Ex re non vulgari, et causa diligenter examinata.* Quocirca in illo textu, ut supra etiam attigi tractando de censuris in communi, supponitur quidem Ecclesiasticos Prælatos aut iudices habere potestatem ad ferendam censuram in hujusmodi causis seu rebus, etiam nulla supposita culpa, quod etiam aperte supponitur in c. A nobis, 4, de Sentent. excomm. Præscribitur autem iudicibus modus, quem tenere debent in usu hujus potestatis, nimirum ut illa non utantur, nisi vel gravitas criminis, vel nimia in satisfaciendo mora, vel aliqua justa causa eos prudenter inducat; et in hac justa causa explicanda magna ex parte difficultas præsentis quæstionis sita est, an scilicet illa esse debeat causa spiritualis, vel temporalis sufficiat, de qua statim.*

6. *Potest iudex Ecclesiasticus valide censuram ferre pro temporalibus. Alia ad valorem censuræ, ad rectitudinem alia requiruntur. — Nunc in hoc puncto concludimus posse Ecclesiasticum iudicem valide censuram ferre in hujusmodi causis, et actionibus, quæ proxime ad temporales fines ordinari videntur, vel ut aliquod malum commissum emendetur, vel ut malum quod committi, et timeri potest, præveniatur. Hoc satis probatum est ex dictis, sed ad majorem explicationem oportet distinguere inter valorem, et rectitudinem talis sententiæ; nam, ut valida sit, et liget transgressorem, sufficit, quod præceptum sit justum, et de re adeo gravi, ut ejus transgressio possit excommunicatione puniri; quia si hoc habeat, nihil substantiale deest, cum supponatur potestas, et alioqui admonitio, quæ per ipsum præceptum fit, sit satis ad contumaciam, quam excommunicatio intrin-*

sece postulat, juxta superius tradita, disp. 4 de Censur. in communi. Ad rectitudinem autem, seu legalem justitiam servandam in tali sententia ferenda, necessarium erit eam moderationem adhibere, easque circumstantias servare, quas Concilium Tridentinum supra, et Concilium Lugdunense in dicto c. Romana, judicavit.

7. *Proxima excommunicationis causa est contumacia contra Ecclesiasticum præceptum. — Atque hinc sequitur proximum et immediatam causam hujus censuræ esse contumaciam contra obedientiam Ecclesiastici præcepti; ad hoc enim fertur, etiam in his causis quæ temporales videntur, ut timore ejus Ecclesiasticum præceptum impleatur; unde quando incurritur, ob contumaciam ejus proxime incurritur. Atque ita fit, ut proxima ejus causa semper spiritualis sit; nam obedientia Ecclesiastici præcepti spirituale bonum est, et maxime pertinet ad communem Ecclesiæ bonum, et ejusdem rationis et bonitatis est reprimere contumaciam contra Ecclesiæ obedientiam. De ipso vero præcepto ulterius superest inquirendum, an ut justum sit, et per excommunicationem merito roborari possit, oporteat illud etiam referri in spirituale finem, vel temporale commodum, vel publicum, aut privatam alicujus personæ sufficiat.*

Præceptum Ecclesiæ non nisi ob spirituale titulum præcipue ferri posse. Conclusio secunda.

8. In quo puncto dicendum secundo est, Prælatum Ecclesiasticum non posse hoc præcipere nisi aliquo spirituali titulo, ita ut, licet res quæ præcipitur sit temporalis, et proxime ad temporale commodum ordinari videatur, tamen ratio (ut ita dicam) sub qua præcipitur, debeat esse spiritualis. Ita significat D. Thom., 4, dist. 18, quæst. 2, art. 1, q. 3, quamvis non loquatur de præcepto, sed de excommunicatione ipsa, quatenus proxime imponitur propter contumaciam reprimendam, vel obedientiam extorquendam. Et in eodem sensu dicunt omnes excommunicationem non ferri pro damno temporali, nisi quatenus ibi intercedit aliqua ratio spiritualis. Quod autem non solum in excommunicatione, sed etiam in præcepto ipso verum habeat, probari potest, quia potestas Ecclesiastica non cadit directe in hæc temporalia, sed in spiritualia, ratione quorum indirecte

et quasi consecutione quadam extenditur ad temporalia; ergo idem est de hoc præcepto, cum ab illa potestate procedat. Antecedens, et tota assertio certa sunt ex materia de fide, ubi de potestate Ecclesiæ, et Summi Pontificis agitur, et fere in terminis asseritur ab Innocent. III, in cap. Novit, de Judic., et ab Alexand. III, in cap. Causam rem late tractat Bernard., lib. 4 de Consid. ad Eugen., dicens, ad Summum Pontificem spectare crimina corrigere, non de possessionibus judicare, quæ vere sunt verba Alexand. III, in citato loco. Et in materia de legibus latius hoc punctum tractavi.

9. *Ob incommodum temporale solum præcipi non potest restitutio ab Episcopo.* — Tandem confirmatur, et explicatur, nam duobus modis (juxta superius dicta) contingere potest judicem Ecclesiasticum obligare ad hos actus. Primo in materia, in qua erat naturalis et intrinseca obligatio talem actum faciendi, ut restituendi, vel solvendi debitum, etc. Et tunc manifestus est spiritualis titulus; scilicet, ut subditus faciat quod in conscientia tenetur, et consequenter ut vel a culpa exeat, vel illam non committat. Secundo potest præcipere in materia, quæ de se non obligat sine positivo hominis præcepto, ut si Prælati judicet expedire, ut a fidelibus aliqua communis contributio fiat, et ideo id præcipiat sub censura excommunicationis, ut tale præceptum recte feratur, necesse est, ut finis illius contributionis sit aliquo modo spiritualis, ut, v. gr., pauperum subventio; quamquam enim pauperum commodum temporale sit, subventio tamen et cura illorum spirituale quid est; præsertim cum corporalis etiam eleemosyna, maxime cum communitati necessaria est, ad spiritualia damna vitanda sit fere necessaria; et sub ea ratione maxime ad curam spiritualis pastoris pertineat. Idem erit si talis contributio sit moraliter necessaria ad decentem cultum divinum secundum Ecclesiæ ritum; vel etiam si sit necessaria ad aliquod bonum commune, quod ad vitanda spiritualia damna conferat. Quod enim in his et similibus casibus Prælati Ecclesiæ, vel Episcopus, vel Summus Pontifex respective juxta materiæ qualitatem, possit aliquid circa temporalia præcipere in ordine ad spiritualia, manifestum est ex illo principio, quod potestas spiritualis indirecte extenditur ad temporalia, quatenus ad spiritualia necessaria sunt, vel conferunt; unde sunt quasi

accessoria, quæ consequuntur ad principale. Quod vero alia ratione et modo id præcipere non possit, constat ex opposito principio, quod potestas spiritualis directe non cadit in temporalia. Unde non potest Episcopus, v. gr., præcipere alicui, ut restituat alteri rem suam, solum ob incommodum temporale quod alius patitur, illa carendo; hoc enim spectat proprie ad potestatem civilem. Cujus rei indicium est, quod, si talis persona in conscientia habet aliquam justam excusationem ad non faciendam illam restitutionem, et alioqui est certum et evidens nullam spiritualem rationem pertinentem ad Ecclesiæ forum in eo opere inveniri, non tenebitur in conscientia illi præcepto obedire, nec ligabitur censura, etiamsi illi adjuncta sit. Quamquam in hoc valde cavendum est, ne injuria fiat Ecclesiasticis Prælati; nam quoties aliquid hujusmodi temporale præcipiunt, nisi manifeste constet oppositum, præsumendum est eos habere justam aliquam causam ad suum forum pertinentem; quia semper jus superioris tanquam publicum præferendum est.

10. Atque hinc etiam magis constat, quod in superiori puncto dicebamus. Nam hæc præcepta, licet materialiter (ut sic dicam) temporalia sint, formaliter tamen sunt spiritualia; quare merito possunt Prælati spiritualibus pœnis ea communire, non solum post eorum transgressionem, sed statim a principio, ut eorum transgressio magis caveatur; ergo interdum etiam poterunt juste excommunicationem ferre in futuros transgressores. Nam, cum causa talis præcepti spiritualis sit, sæpeque ad bonum commune pertineat, facile potest esse tam gravis, ut ad talem censuram dicto modo ferendam sufficiat. In quo etiam arbitrio ipsius Ecclesiastici judicis standum est, quando oppositum non constiterit; ipse enim non solum est judex, sed etiam est quasi spiritualis medicus, ad quem spectat non tantum expellere morbos jam contractos, sed etiam præcavere ne contrahantur, et ad utrumque potest excommunicatio esse apta medicina, si prudenter applicetur.

Propositæ quæstionis et rationis dubitandi resolutio.

11. Ex dictis ergo satis constat propositæ quæstionis resolutio; quamvis enim terminus ille in titulo quæstionis propositus, scilicet, *pro causis, seu in causis temporalibus*, æqui-

vocus esse possit, tamen illo utendo in communi sensu, qui est de materia talis censuræ, et præcepti, non de ratione formali sub qua, vel propter quam fertur, simpliciter dicendum est, posse Ecclesiasticos judices juste et valide pro his causis excommunicationem ferre, interdum respiciendo ad crimina, offensiones, vel scandala commissa, non præcise ut præterita sunt, sed ut aliquo modo tractum successivum habent, ut in futurum tollantur, vel resarciantur; interdum vero respiciendo solum ad futura crimina ut evitentur, et ut Ecclesiastica obedientia severius observetur. Quando autem feratur hoc vel illo modo, ex verbis ipsius sententiæ seu præcepti facile intelligitur. Ratio item dubitandi in principio posita ex dictis etiam soluta est. Probat enim Ecclesiasticos judices non versari circa has causas temporales temporaliter, sed spiritualiter; inde vero fit, ut pœna seu medicina spirituali uti possint.

12. *Speciale dubium.* — In confirmatione autem petitur speciale dubium, an hujusmodi excommunicationes, quæ ferri solent in his causis temporalibus, ut restituatur ablatum, aut veritas detegatur, etc., possint ferri solum generatim et confuse contra personam, quæ hoc detinet, aut novit, et non revelat, quoniam illa occulta est, aut etiam contra personam determinatam, ac nominatim, quando persona cognita est; nam quod priori modo possit, manifestum est ex usu, et quia tunc maxime locum habent omnia quæ diximus. Quod autem idem dicendum sit de posteriori modo, videtur probari a paritate rationis; nam etiamsi causa versetur cum particulari persona, potest intercedere spiritualis titulus, sub quo licet Ecclesiastico judici hujusmodi causam assumere, et judicium in illa usurpare, nimirum, ut ille qui debitor est tali personæ, a peccato exeat, aut alii similes.

13. *Resolutio.* — *Probatur assertio quoad primam partem.* — Nihilominus dicendum est, regulariter ac moraliter loquendo, hoc non licere, quamquam, si fiat, factum teneat, et excommunicatio liget, si revera sufficiens ratio, et spiritualis causa intercedat. Explicantur singulæ partes, et in primis supponendum est sermonem esse, quando hæc res temporales inter personas seculares, quæ in his temporalibus non subjiciuntur directe potestati Ecclesiasticæ, tractantur, nam si negotium versetur inter personas Ecclesiasticas, et ea ratione ad forum Ecclesiasticum pertineat, tunc clarum est, posse judicem

Ecclesiasticum uti gladio spirituali contra certam et determinatam personam, etiam in causa, seu materia temporali; nam hoc solo nomine, quia talia bona aliquo modo Ecclesiastica sunt, materia spiritualis efficitur. Item, quia cum supponatur talis causa pertinere ad forum Ecclesiasticum, necessario fit, ut liceat in ea uti Ecclesiastica coactione, si opus fuerit; hæc autem coactio maxime fit spirituali gladio; imo frequenter non potest alio modo fieri. Hoc supposito probatur prior pars assertionis, quia si debitor in tali causa certus est, potest conveniri coram suo judice, ad quem primario ac per se spectat cognitio causæ temporalis; ergo non licet Ecclesiastico judici sese intromittere, et per censuras procedere. Quod confirmat optime dictum Alexandri III in allegato cap. Causam, quod agere de possessione rei temporalis inter certas personas seculares non spectat ad Pontificem, sed ad Regem. Unde in hoc cernitur aperta differentia, quando persona est certa, vel incerta, nam contra personam incertam et occulte detinentem bona, non potest secularis judex procedere, ut per se notum est, et ideo, ut in illo crimine possit esse correctio, necesse est ad potestatem Ecclesiasticam recurrere, quæ spirituali gladio etiam personas per accidens occultas ferire potest, ut supra visum est. Et tunc optime servatur quod Concilia statuunt, ut judex Ecclesiasticus in his causis per censuras non procedat, quamdiu aliis temporalibus remediis possunt sufficienter terminari. At vero quando persona est certa, tunc coram judice seculari potest conveniri, et ad illum per se spectat talis causa; quare non recte faciet Ecclesiasticus judex, illam usurpando.

14. *Quibus causis possit contra determinatam personam per excommunicationem procedi.* — Dixi autem, regulariter hoc non licere, quia interveniente causa rationabili, erit hoc licitum. Erit autem causa hujusmodi primo, si judex secularis nolit remedium adhibere, neque accusationem ejus, qui injuriam passus est, suscipere, aut in causam progredi. Tunc enim ad commune bonum spectat, et ad pacem fidelium, ut ad Ecclesiasticum judicem possint habere recursum, saltem eo titulo, ut peccata publica corrigantur, juxta textum in cap. Mulieres, 2, de Jurejur., in cap. Qualiter, de Judiciis. Neque enim obstat, quod tale peccatum sit injuriosum ipsi denunciante; nam fortasse ideo

Christus peculiariter dixit: *Si peccaverit in te frater tuus*, id est, contra te (ut multi exponunt), ut intelligamus etiam in his peccatis habere locum processum, et terminum fraternæ correctionis. Hoc autem intelligendum censeo, quando ipse iudex secularis cogi non potest per alium superiorem ejusdem fori; nam, si possit, ad illum prius recurrendum est, propter rationes superius factas. Tunc ergo solum licitum est spirituali brachio talem causam assumere, quando seculare non vult, vel certe non potest suo munere fungi. Imo etiam tunc prius debet secularis iudex moneri, vel etiam per censuras compelli, ut suo munere utatur. Quod si hoc non sufficiat, tunc poterit Ecclesiasticus iudex causam suscipere.

15. Alia causa erit, si persona tantæ est dignitatis, ut non habeat superiorem in temporalibus, nec velit arbitrorum iudicio rem committere; tunc enim potest spiritualis potestas per censuras cogere ad servandam justitiam, vel si res sit dubia, ad standum aliquorum iudicio. Hoc aperte docet Innocentius III, in dicto cap. Novit. Et constat ita esse servatum perpetua Ecclesiæ consuetudine, ut late refert Bellarm., com. 4, libr. 5 de Roman. Pontif., cap. 6, 7 et 8.

16. Et ratio est, quia tunc non usurpatur temporale iudicium, cum nullus sit ad quem spectet, et alioqui ad Ecclesiæ pacem, et consequenter ad commune bonum spirituale hoc pertineat. Hinc ulterius sequi videtur, quod licet persona sit certa, si tamen ita lateat, vel absens sit, ut secularis potestas nec capere illam possit, nec remedium aliud adhibere, tunc etiam possit potestas Ecclesiastica per censuras absentem compellere, ut a tali crimine exeat, et consequenter ut parti læsæ satisfiat. Maxime quando delictum est ita publicum, ut nulla tergiversatione velari possit. In his ergo, et similibus casibus potest iudex Ecclesiasticus suam auctoritatem interponere, quanquam in ea re magna prudentia, et moderatio necessaria sit, ne aliquid vel præter consuetudinem Ecclesiasticam, vel præter sacros canones fiat.

17. *Posterior assertionis pars probatur.* — Denique in ultima parte addidi, licet interdum iudex Ecclesiasticus imprudenter faciat, sese intromittendo, si tamen vera causa spiritualis subsistat, et illam se intendere dicat, nihilominus censuram, quamvis forte injustam ob inversum ordinem, validam esse. Quod sumo ex dicto cap. Novit, ubi dicitur,

posse Prælatum Ecclesiasticum quælibet peccata corrigere; si ergo constet de offensione facta, et de mora satisfaciendi, etiamsi persona sit certa, subest vera causa spiritualis, quam potestas spiritualis curare potest; ergo si revera hoc titulo id faciat, quamvis imprudenter, et præmature tale iudicium usurpet, timenda erit illa censura ut valida. Patet consequentia, quia illa censura non continet intolerabilem errorem, neque injuriam contra justitiam commutativam respectu partis, contra quam fertur; neque etiam est ab usurpata jurisdictione, quia talis causa revera subest jurisdictioni Ecclesiasticæ, quanquam absque necessitate non deberet per illam agi, sed per inferiorem magis proportionatam; hic tamen defectus non est substantialis, neque invenio decretum aliquod illam censuram irritans, et ideo ut validam timendam esse censeo.

SECTIO II.

Utrum excommunicatio lata ad finem solvendi debitum, vel restituendi alienum, semper liget.

1. *Qui a peccato excusatur, excusatur etiam ab excommunicatione.* — *Regula notanda.* — *Quibus causis possit præceptum restituendi tali tempore prorogari, aut suspendi.* — Supponendæ in primis sunt regulæ generales in superioribus traditæ, videlicet; quoties aliquis excusatur a peccato mortali, excusari etiam ab excommunicatione, præsertim in foro conscientiæ. De quo principio multa supra diximus, et videri potest Covarruvias, dicto cap. Alma, 4 part., § 9, et Soto, dist. 22, quæst. 4, art. 2, qui recte infert, si quis rem alterius clam accepit non animo accipiendi alienum, sed recuperandi eandem rem, vel aliam similem, aut æquivalentem, suam, aut sibi debitam ab altero possessore, a quo non poterat altera via eam recuperare, tunc eum non ligari excommunicatione, licet eam non manifestet, nec reddat, quia in eo non peccat, ut recte etiam Glossa notavit in cap. 4 Jus gentium, verb. *Sed cum*, dist. 4. Unde præceptum illud in falsa præsumptione fundatur, seu (quod idem est) contra injuste retinentes talia bona fertur; nec alia esse debet justa intentio ferentis; et ideo non obligat in eo casu, quia ille non retinet injuste. Item ex eodem principio sequitur, quoties intervenit ignorantia invincibilis præcepti superioris sub tali censura ipso facto incurrenda, si post talem termi-

num non fiat solutio, illam excusare, ne hæc censura incuratur, quia excusat a culpa, vel contumacia. Quod intelligendum est juxta superius tradita de censuris in communi. Item est aliud principium, quoties præceptum superioris latum sub hac conditione intra certum terminum implenda, ante lapsum terminum suspenditur, vel protrahitur, aut quacumque ratione ejus obligatio cessat, non incurri censuram, etiamsi post elapsum terminum non fiat solutio. Ratio est, quia tunc cessat contumacia; hæc enim esse non potuit ante impletum terminum, quia nondum urgebat præceptum; neque etiam illo termino impleto, quia jam cessavit, vel suspensum est præceptum, ut suppono: ergo. Sunt autem multæ causæ, ob quas tale præceptum cessare, suspendi, aut prorogari potest, videlicet directa voluntas ipsius iudicis, qui illam tulit; nam ab illa maxime pendet. Item mors, vel amissio, aut suspensio jurisdictionis ejusdem iudicis, juxta superius tradita disp. 3, sect. 3. Item voluntas ejusdem partis, ad cujus instantiam censura lata est, juxta dicta in eadem sect. 3. Item est aliud principium, si quis ob impotentiam non solvat quod illi præceptum est, etiamsi præfixus terminus elabatur, non incurere censuram, quod fundatur in prima regula posita; nam talis impotentia excusat a culpa.

Dubium primum de restitutione gravis nocuenti per parvas solutiones.

2. *Rationes dubitandi.* — *Aliquorum responsio.* — *Vide Cordub. in Summ., quæst. 7.* — *Vide Hangest. in Moral., cap. 9.* — Circa hæc vero, quæ generalia sunt, occurrunt nonnulla particularia dubia, quæ maxime solent in praxi versari. Primum est de his excommunicationibus, quæ ferri solent, ut restituatur damnum alicui factum in vinea, vel alia simili, quod damnum licet totum simul sit grave, tamen factum est a multis, quorum unusquisque in parva materia, et ad peccatum mortale insufficiente deliquit: an scilicet talis excommunicatio obliget singulos. Et est ratio dubitandi, quia nullus illorum tenetur sub mortali ad restituendum; ergo nullus ligatur excommunicatione, cum hæc locum non habet nisi supposita culpa mortali. In contrarium vero est, quia si nemo in particulari ligatur, vana est talis excommunicatio, cum tota communitas ut sic ligari non

possit; nullumque habebit effectum, cum restitutio facienda non sit nisi per actiones singulorum; singuli autem ex vi talis censure ad restituendum non coguntur. In hoc quidam simpliciter negant talem excommunicationem posse ligare singulos, et consequenter etiam negant illam esse materiam excommunicationis majoris ferendæ, quia ibi licet interveniat damnum temporale grave, non tamen spirituale; temporalia autem incommoda secundum se non sunt materia excommunicationis; nec necesse est, ut omnibus his nocuentis possit per excommunicationem subveniri. Hæc opinio sumi videtur ex Navarro, in Sum., c. 47, n. 430, quatenus dicit eos, qui sic accipiendo mortaliter non peccarunt, non teneri ad restituendum; et ex Covarruvia, in c. Alma, part. 4, § 8, n. 2, illat. 4. Ait enim excommunicationes generatim latis contra eos, qui furtum commiserunt, non ligare eos, qui furando solum venialiter peccarunt. Quod non videtur posse intelligi solum ratione peccati commissi, ut sic, quia excommunicatio nunquam fertur præcise ratione illius; ergo intelligendum est, etiam in ordine ad restitutionem. Et idem sentit Petrus, Navarr., lib. 3 de Restit., c. 4, dub. 5, n. 49 et sequent., et dub. 8, per totum. Contraria vero sententia est communiter recepta. Sumitur ex Majore, in 4, dist. 15, quæst. 25 et 26; et Medina, C. de Restit., quæst. 8 et 10, quos refert et sequitur Covarr., l. 4 Variar., c. 3, n. 42. Idem tenet Soto, in 4, dist. 22, quæst. 4, art. 2, et lib. 4 de Justit., q. 7, art. 3.

3. *Dubitatio resolutionis.* — *Potest quis non peccare accipiendo, peccare tamen non restituendo.* — *In prædicto eventu tenet lata excommunicatio.* — In hac re unum est certum ex dictis, videlicet si is, qui furatus est rem levem vel damnum leve intulit, non teneatur sub peccato mortali ad restitutionem, saltem post latam excommunicationem, non posse tali censura ligari. Hoc supponunt omnes dicti auctores, et patet ex supra dictis. Deinde est mihi certum, posse fieri, ut aliquis non peccaverit mortaliter accipiendo, ob materiæ levitatem, et tamen quod postea peccet mortaliter retinendo vel non restituendo damnum, ut patet in vulgari casu, si quis sæpius assem accipiat, non conjungens unam actionem cum alia, nec prævidens ex singulis acceptionibus coalescere grave damnum; tunc enim accipiendo non peccavit mortaliter, et tamen postea restituere tene-